

ECONOMISCHE NALEZINGEN EN BERICHTEN.

Mr. N. G. Pierson aan de Handelsschool te
Amsterdam.

De verschijning van het door mij voor de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde bewerkte Levensbericht van wijlen Mr. N. G. Pierson, deed mij een aangenaam schrijven ontvangen van den heer J. F. Gebhard Jr., dat op één punt de door mij verkregen inlichtingen verbetert, en voorts over Mr. Pierson's werkzaamheid aan de Amsterdamsche Handelsschool interessante mededeelingen bevat. Met verlof van den schrijver laat ik hier een deel van zijn brief volgen.

— — — — „Een enkele opmerking betreffende Uwe op blz. 29 en 30 voorkomende mededeelingen over Pierson's werkzaamheid als leeraar aan de Handelsschool van Sarphati van 1864 tot 1866. Wijn ik zelf in die jaren zijn leerling ben geweest, en ik daarvan de levendigste en heerlijkste herinneringen bewaard heb, moet ik U opmerkzaam maken op enkele kleine onnauwkeurigheidjes in Uwe voorstelling van de geschiedenis dier school.

Het is namelijk niet juist dat die school gesticht werd in het begin van 1864, na het totstandkomen der Wet op het Middelbaar Onderwijs. Die school bestond reeds ettelijke jaren vroeger, en ik weet bijna zeker dat Pierson zelf ook tot de vroegere leerlingen heeft behoord. ¹⁾ Het is een van de groote verdiensten van Sarphati, dat deze het wenschelijke van zulk eene school begrepen heeft lang

¹⁾ Dit werd mij sedert door Mevrouw Pierson bevestigd. Pierson's bezoeken van de Handelsschool moet tusschen zijn terugkomst uit Brussel, en zijn vertrek begin 1858 naar Liverpool hebben plaats gehad.

vóórdat de Wet op het Middelbaar Onderwijs er was, en lang vóórdat het toenmalig Gemeentebestuur (onder het burgemeesterschap van Messchert van Vollenhoven) aan het oprichten van zulk eene school van Gemeentewege dacht. De school, door Sarphati met steun van eenige anderen opgericht, was gevestigd in de Korte Spinhuissteeg (het tegenwoordige Grootboek), maar werd in het begin van 1865, toen het Grootboek van de Oude Turfmarkt naar de Spinhuissteeg verplaatst werd, overgebracht naar het vroegere gebouw van „Zeemanshoop” op de Buitenkant, waarin tegenwoordig een Openbare Lagere School gevestigd is.

In de jaren vóór 1864, toen het Middelbaar Onderwijs alleen nog maar in naam bestond, was deze Handelsschool — eigenlijk was de naam „Inrichting voor Onderwijs in Handel en Nijverheid”, want er was ook een afzonderlijke klasse ter opleiding voor nijverheid — het door Sarphati in overleg met den Directeur („hoofdonderwijzer” schreef men toen nog) A. van Otterloo ontworpen prototype, waarnaar later de Hoogere Burgerscholen en Handelsscholen zijn ingericht. Dit heeft indertijd zelfs aanleiding gegeven tot een proces. De toenmalige schoolopziener (Lager Onderwijs) Stoffels kwam eens die school bezoeken en verzocht den leeraar in de natuurkunde, R. van de Weerd, die juist aan het les geven was, daarmede in zijne tegenwoordigheid voort te gaan. Van de Weerd antwoordde, dat hij dit gaarne zou doen, indien hij dit bezoek mocht opvatten als dat van een belangstellend particulier, maar niet voor den schoolopziener als zoodanig, wíjl de Handelsschool niet onder Lager, maar onder Middelbaar Onderwijs moest ressorteeren. Dit werd door Stoffels bestreden en gaf aanleiding tot een rechtsgeding, waarbij het Bestuur der Handelsschool ten slotte in het gelijk gesteld werd.

Gedurende eenige jaren vóór den zomer van 1864 werd het onderwijs in Staathuishoudkunde gegeven door Prof. Buys, destijds nog hoogleeraar aan het Amsterdamsch Athenaeum. Bij diens vertrek naar Leiden werd Pierson aan de Handelsschool zijn opvolger. De door U vermelde reis van Pierson „in het najaar van 1864 naar Londen” zal, vermoed ik, wel iets vroeger geweest zijn, want in

het najaar van 1864 (den juisten datum weet ik niet meer) begon hij zijne lessen aan onze school. ¹⁾

Met groote instemming las ik Uwe opmerking, dat in het toen voor ons geschreven kleine boekje „De Wetenschap der Volkswelvaart” eigenlijk de kiem te vinden is voor zijne latere grootere studiewerken. Maar hetzelfde zou ook gezegd kunnen worden van geheel den vorm en inhoud van het onderwijs dat hij ons gaf. Ook daarin is de kiem te vinden van hetgeen hij later als professor voor zijne studenten heeft kunnen zijn.

Nog als den dag van gisteren herinner ik mij zijn eerste les en ik heb in later jaren wel eens professorale intreededen gehoord die minder hoog stonden dan deze „eerste les” voor een gehoor van jongens tusschen de 15 en 16 jaar. In plaats van terstond ons te overvallen met de elementaire zaken uit het vak zelf, begon hij met een levendige schildering van de toestanden in Frankrijk tijdens het bewind van den Regent, natuurlijk als inleiding tot het optreden van John Law, wiens plannen en illusiën hij ons op de duidelijkste wijze voor oogen tooverde. Zelfs wist hij zijn jong auditorium onder den indruk te brengen van het aanvankelijk schijnbaar welslagen (ik herinner mij bijvoorbeeld de mededeeling, dat uit de toevloeiende winsten de geheele toenmalige Staatsschuld van Frankrijk kon worden afgelost!); maar kon daarna ons schetsen hoe al die plannen weldra op niets uitliepen en talloos velen ruïneerden. „En wat was nu de reden” — liet hij daarop volgen — „dat een man als John Law, die zooveel bleek te kunnen, toch moest ondervinden dat al zijne plannen ijdel waren geweest en ten slotte meer kwaad dan goed hadden uitgericht? Die reden was: dat hij zich niet tot zijne taak voldoende had voorbereid, door het bestudeeren van de wetenschap, hoe de menschelijke maatschappij is ingericht, en waarom dit zoo en niet anders is. En over die wetenschap hoop ik nu in mijne volgende lessen te spreken....”

Behoef ik eigenlijk wel te zeggen, dat wij, die aan der-

¹⁾ Mevrouw Pierson herinnert zich stellig, dat deze reis in het najaar van 1864 werd gemaakt. Waarschijnlijk is aan Mr. Pierson daarvoor een tijdelijk verlof verleend.

gelijke „eerste lessen” niet gewend waren, van het eerste oogenblik in dezen leeraar iets buitengewoons zagen? Ik heb het ook altijd iets merkwaardigs gevonden, dat in de twee jaren, waarin hij ons tweemaal in de week kwam les-geven, de geheele klasse, de luisten en lastigsten niet uitgezonderd, geen heerlijker les-uur kende dan dat van Pierson, en dat wij allen in die jaren min of meer jonge economistjes waren! Het laatste halfjaar van den tweeden cursus hield hij eens in de maand een soort van debat-uur, waarop een onzer een stelling (naar eigen keuze) had te verdedigen tegenover de bestrijding door de kameraden, waarna Pierson dan als slot het sterke en het zwakke in onze wederzijdsche betoogen aantoonde.

Toen ik in later jaren, 1877 en 1878, als toehoorder zijne Colleges over Staathuishoudkunde (*Capita Selecta*) en Statistiek aan de Universiteit volgde, vond ik daarin al zijne eigenschappen van vroeger volkomen terug.

Nog eens op die oude Handelsschool terugkomende, kan ik U nog mededeelen, dat die kort na 1866 is te niet gegaan, zoowel door den dood van Sarphati als door de concurrentie der in 1865 geopende eerste Hoogere Burger-school, waaraan destijds ook eene Handels-afdeeling verbonden was. Eerst in 1868 heeft de Amsterdamsche Gemeenteraad een afzonderlijke Handelsschool opgericht, wederom als twee druppels water gelijkend op die van Sarphati. Dat men Pierson in het begin van 1868 heeft aangezocht om daarvan Directeur te worden, wist ik niet, en heb ik uit Uw artikel geleerd. — — —

Ik maak van deze gelegenheid gebruik om een mededeeling in het Levensbericht, die ik tijdens de correctie der proeven ontleende aan het Levensbericht van Mr. Pierson in de Koninklijke Academie van Wetenschappen door Prof. Mr. J. Baron d'Aulnis de Bourouill gegeven, doch die mij sedert bleek niet juist te zijn, te verbeteren.

De conversie onzer $3\frac{1}{2}$ % Staatsschuld had niet plaats onder Pierson's tweede ministerie, doch werd krachtens de wet van 30 December 1895, Stbld. 236, uitgevoerd door Minister Sprenger van Eijk.

C. A. Verrijn Stuart.

Eenige cijfers betreffende de Europee-
sche beetwortelsuiker-produceerende
landen, samengetrokken uit de „Statistical Abstracts” en uit de „Jaarcijfers”.

Landen.	Oppervlakte in K.M. ²		Beetwortelen in Milli- oenen Tonnen.				Beetwortel- suikerpro- ductie in Millioenen tonnen.		Uit kolom 7—10. Aant. K.g. beetw. noodig v. één K.g. suiker.		In 1908.			Dus: ver- br. per hoofd per jaar	
	2.	3.	Productie.		Gebruikt voor suiker- productie.	1900.	1908.	1900.	1908.	1900.	1908.	13.	14.		15.
			1900.	1908.											
Nederland.	33,079	469	1.5	1.6	1.12	1.35	0.16	0.21	7.0	6.3	5.8	94	16.2		
België.	29,455	635	2.2	1.6	2.46	1.71	0.30	0.23	8.2	7.4	7.4	99	13.4		
Frankrijk.	536,464	3296	8.6	5.8	8.72	5.95	1.04	0.72	8.4	8.2	39.3	606	15.4		
Oostenrijk.	300,008	2398	5.2	5.8	5.78	6.76	0.77	0.99	7.5	6.9	28.3	380	13.4		
Hongarije.	324,851	916	2.0	2.1	1.80	1.87	0.21	0.25	8.6	7.5	20.9	130	6.2		
Duitschland	540,778	4476	13.3	11.8	13.25	11.81	1.78	1.87	7.5	6.3	63.—	1122	17.8		
Rusland.	5317,331	5304	6.4	8.2	6.48	8.18	0.89	1.52	7.3	5.4	160.—	1007	6.3		

Uit deze tabel blijkt (zie kolom 11 en 12), dat in 1900 in de verschillende landen slechts 7 tot 8.6 K.g. beetwortelen noodig waren voor de productie van 1 K.g. suiker. Met andere woorden, dat de bieten 14.3 à 11.6 % suiker leverden.

In 1908, het laatste jaar, waarvan tot nu toe de gegevens bekend werden, zijn die cijfers nog gunstiger, nl. 5.4 tot 8.2 K.g. beetwortelen per K.g. suiker. Het suikergehalte is dus in die acht jaar gestegen tot 18.5 à 12.2 %.

Door de som van de cijfers van kolom 7 in de som van de cijfers van kolom 9 te deelen, en eveneens die van 8 in die van 10, verkrijgt men het gemiddelde suikergehalte der bieten. In 1900 is dit 13 % tegen 15.4 in 1908.

Over het algemeen is de vraag naar suikerbieten grooter dan het aanbod. Uit gebrek aan bieten staan er, ook hier te lande, enkele fabrieken stil. Dat de kolommen 5 tot 8 dit niet precies aangeven voor Nederland (en Hongarije) — immers de Nederlandsche beetwortelproductie gaat blijkbaar niet in haar geheel naar de Nederlandsche suikerfabrieken —, kan veroorzaakt worden door uitvoer naar elders.

Hoe dit zij, er wordt bij de te geringe hoeveelheid bieten ook in Nederland veel moeite gedaan de kwaliteit, het suikergehalte te verbeteren en zooals reeds uit de cijfers van de kolommen 11 en 12 bleek, met goed gevolg.

Het terrein, dat in Nederland voor de beetwortelcultuur gebruikt wordt, is tusschen 1900 en 1908 slechts weinig grooter geworden. In de andere landen, behalve Hongarije en Rusland, zelfs afgenomen; in Frankrijk zeer belangrijk (kolom 3 en 4).

Behalve een groot suikergehalte, is vooral voor den beetwortelboer, die in vele gevallen niet naar dat gehalte maar alleen naar de hoeveelheid betaald wordt, van groot belang, dat per hectare een groot bietengewicht wordt verkregen. Uit de kolommen 4 en 6 kan men afleiden, dat de beetwortelproductie in 1908 per hectare was als volgt: Nederland 35.000 K.g. (32.000); België 28.000 (35.000); Duitschland 27.000 (30.000); Frankrijk 26.000 (26.000); Oostenrijk 25.000 (22.000); Hongarije 20.000 (22.000);

Rusland 15.000 (12.000). De overeenkomstige cijfers voor 1900 zijn tusschen () geplaatst.

De suikerproductie per hectare is niet met eenige nauwkeurigheid uit de tabel op te maken, omdat de kolommen 5 en 6 niet corresponderen met de kolommen 9 en 10, aangezien, zooals wij zagen, in sommige landen meer, in andere minder beetwortelen, dan er worden geproduceerd, in de suikerfabrieken worden verwerkt.

De laatste kolom doet zien, dat het suikerverbruik zelfs in de suikerproduceerende landen van Europa eigenlijk nog vrij gering is. Eén K.g., alles inbegrepen, per hoofd in drie weken in Duitschland, dat betrekkelijk de meeste suiker verbruikt, is niet bijzonder veel. Engeland gebruikt per hoofd per jaar 45 K.g., dat is betrekkelijk 150 % meer dan Duitschland.

Uit de kolommen 2 en 4 kan men opmaken, dat in Nederland 1.44 % van de geheele oppervlakte voor beetwortelcultuur wordt gebruikt. Voor de andere landen zijn die cijfers als volgt: België 1.92, Duitschland 0.81, Oostenrijk 0.77, Frankrijk 0.41, Hongarije 0.32, Rusland 0.01.

Ook hieruit schijnt te blijken, dat de beetwortelsuikerindustrie nog wel voor uitbreiding vatbaar is.

Ten slotte zij aangeteekend, dat volgens de „Jaarcijfers” de rietsuikerproductie van Nederlandsch Oost-Indië in 1908 ongeveer 1160 millioen K.g. bedroeg, dus 5.5 maal zoveel als de beetwortelsuikerproductie van Nederland.
